

פרק יא / ברוריה בן-דוד (וייס)

עד עתה למדנו על תכונותיו של שאול, גבוה, יפה, עניו וצנוע, אבל עדיין אין זה מוכיח כי הוא ראוי למלוך על ישראל.
כיצד נוכח העם כי שאול ראוי למלוך על ישראל? נקרא בפרק יא.

בני עמון שהוכו מכה רבה ע"י יפתח שמרו עברתם לישראל ובראותם את הפירוד הגדול שבין השבטים ואת רפיון ידם בהעדר מנהיג שעומד בראשם החלו להציק לשבטי עבר הירדן המזרחי.

יבש גלעד יישוב בעבר הירדן המזרחי בנחלת מנשה לא רחוק מבית-שאן, יבש עמדה על שפת נחל קטן ואדי יביס הנופל אל הירדן ליד בית-שאן.
נחש העמוני עלה על יבש גלעד. תושבי יבש גלעד היו נכונים להיכנע לו.

האם הסתפק נחש העמוני בשעבודם?

נחש העמוני לא רצה להסתפק בשעבודם, גם לאחר שהציעו לו "כרת לנו ברית ונעבדך". הוא רצה להתעלל בהם ולהפכם לבעלי מום ע"י ניקור כל עין ימנית לתושבי יבש גלעד.

מדוע רצה להטיל בהם מום קשה כזה?

כדי להשפילם ולבזותם ובעיקר כדי שלא יוכלו להילחם עוד ולקלוע אל המטרה, כי בעזרת עינו הימנית מכוון דורך הקשת את החץ.

שימו לב אנשי יבש גלעד אומרים "כרת לנו ברית", בדומה לברית שהציעו הגבעונים ליהושע (יהו' ט ו), בלשון לנו (לטובתנו) ולא אתנו או עמנו. זהו נוסח כריתת ברית בין חזק לחלש.

אנשי יבש גלעד לא יכלו להסכים לביזיון הזה.

כיצד הגיבו אנשי יבש גלעד?

הם ביקשו מנחש העמוני שבעה ימים כדי שיוכלו להיוועץ עם בני עמם, אם לא ימצאו דרך להינצל יכנעו לפניו ויקבלו את תנאיו. "ואם אין מושיע אתנו ויצאנו אליך" נסגיר עצמנו בידך.

מדוע נעתר להם נחש והסכים לחכות שבעה ימים?

בוודאי היה בטוח שאיש לא יבוא לעזרתם.

לאן הלכו השליחים לבקש סיוע?

המלאכים הלכו לגבעת שאול. כנראה שמעו על דבר משיחת שאול למלך ולפיכך שלחו את המלאכים לעירו.

כיצד הגיבו אנשי הגבעה?

"וישאו כל העם את קולם ויבכו" על שפלות העם ומצבו הנורא.
במקום לקום ולחגור כלי נשק ולצאת להילחם באויב עמדו ובכו.
התנהגותם מעידה על חולשה ורפיון רוח.

היכן היה שאול בשעה שבאו השליחים לגבעת שאול?

הוא חרש בשדה כאחד האיכרים הפשוטים.

על מה מעיד מעשה זה?

על צניעותו וענוותנותו גם לאחר שנתמנה למלך לא פסק מלעסוק במלאכת ביתו ולא עלה בדעתו לקחת לעצמו גינוני שררה ושלטון.

כיצד הגיב שאול?

ותצלה עליו רוח ה', ויחר אפו על תנאי החרפה של נחש העמוני. שאול טבח את צמד בקרו, נתחו לנתחים ושלח את הנתחים בכל גבול ישראל. הוא כפה על העם לצאת למלחמה באיום הבקר המנותח. כי ייתכן כי כאשר שאול הומלך במצפה היו רק שבט בנימין והאזורים הסמוכים בהר אפרים מודעים למלוכה.

יש דמיון במעשהו של שאול שבא לעורר את העם למלחמה למעשהו של בעל הפילגש בגבעה (שופ' יט כט). "ויקח צמד בקר וינתחהו וישלח בכל גבול ישראל ביד המלאכים לאמר: אשר איננו יצא אחרי שאול ואחר שמואל כה יעשה לבקרו" (פס' ז). אולי נהג כך בכוונה להסיר את זיכרון החרפה מעל שבט בנימין. במעשה פילגש בגבעה נקראו כל השבטים להילחם בבנימין, ואילו הפעם נקראים כל השבטים להצטרף למלחמה בהנהגת איש בנימין. שאול הזכיר את שמואל כדי שגם אלה שלא הסכימו לבחירתו ישמעו לו.

הצעדים הראשונים שעשה שאול היו מוצלחים מאד. הקריאה שיצאה מפיו: "אשר איננו יוצא אחר שאול ואחר שמואל כה יעשה לבקרו!" הפילה פחד על העם שהרגיש פתאום כי איזה כוח גדול מכריחם לשכוח את כל הניגודים הפנימיים ולצאת כאיש אחד לקראת האויב. גם שבט יהודה שבכל ימי השופטים היה נבדל מיתר שבטי ישראל נענה הפעם לקול הקריאה. אפרים ויהודה גדולי ההשפעה בשבטי ישראל חברו יחד על ידי בנימין אחיהם הצעיר היושב ביניהם ואליהם נלוו ממילא גם יתר השבטים הצפוניים.

מטרתו של שאול הושגה "ויפל פחד ה' על העם ויצאו כאיש אחד" (פס' ז). כולם ללא יוצא מן הכלל, לפי פירוש "מצודות" בהסכמה אחת.

עתה יכול היה שאול להבטיח עזרה והצלה לתושבי יבש גלעד "מחר תהיה לכם תשועה בחם השמש" (פס' ט). שאול משתמש במילה תשועה כנגד דברי אנשי יבש גלעד "ואם אין מושיע אתנו ויצאנו אליך" (פס' ג). עתה היה על אנשי גלעד לסובב את נחש העמוני בכחש ולהשלותו להאמין שאכן אין מי שיצילם. "מחר נצא אליכם ועשיתם לנו ככל הטוב בעיניכם" (פס' י).

שאול ערך מפקד בבזק אשר בעמק יזרעאל, בחלקו של חצי שבט מנשה המערבי, לא רחוק מחוף הירדן המערבי ממול יבש גלעד שבעבר הירדן המזרחי. "ויהיו בני ישראל שלש מאות אלף ואיש יהודה שלשים אלף" (פס' ח).

מדוע מוזכר יהודה לחוד?

יהודה מוזכר מפאת חשיבותו כראשון לדגלים (במד' ב ג), ראשון לחנוכת המזבח (במד' ז יב), ראשון ליורשי הארץ (יהו' פרקים יד-טו), ראשון לשופטים (שופ' ג ט), ראשון למלחמה "יהודה יעלה" (שופ' א ב), "יהודה בתחילה" למלחמה עם בני בנימין (שופ' כ יח),

"כי ידיו רב לו" (דב' לג ז) כלומר: יצליח במלחמותיו, לא יזדקק לעזרת אחרים, מכל זאת אנו רואים שעוד לפני פילוג הממלכה בימי ירבעם ורחבעם, היה שבט יהודה בעל חשיבות מיוחדת בעם ישראל.

כיצד הצליח שאול לנצח את נחש העמוני?

שאול הפתיע את נחש העמוני ע"י התקפת בזק באשמורת הבוקר בשליש האחרון של הלילה המתחלק לשלוש אשמורות, אשמורת הבוקר היא האחרונה לאשמורת הלילה. גדעון ניצל זמן זה של הלילה (שופ' ז ט). גם בפרשת ים סוף: "ויהי באשמורת הבקר וישקף ה' אל מחנה מצרים" (שמ' יד כד). בטכסיס של התקפת פתע באשמורת הלילה נהגו גם אברהם (בר' יד טו), יהושע (יהו' ח ג יג; י ט) וגדעון (שופ' ז יט). שאול הקיף אותו ע"י שלושה ראשים, שלוש קבוצות. כך נהג גדעון ויחזק... שלשה ראשים (שופ' ז טז) וכן עשה אבימלך (שופ' ט מג). התקפת הפתע הבלתי צפויה הדהימה את העמונים והם מיהרו לנוס משדה המערכה. "ויהי הנשארים ויפצו ולא נשארו במ שנים יחד" (פס' יא). אלה שלא נהרגו נפוצו לכל עבר עד שלא נשארו בהם שנים יחד. שמואל הצטרף כנראה לצבאו של שאול ככתוב: "אשר איננו יוצא אחר שאול ואחר שמואל" (פס' ז) ומהפסוקים יב-יד.

מה הציע העם לשמואל לאחר הניצחון?

להמית את בני הבליעל שלעגו לשאול (י כז) כדין מורדים במלכות "כל איש אשר ימרה את פיך ולא ישמע את דברך לכל אשר תצונו יומת" (יהו' א יח). שאול הקדים ואמר עוד בטרם השיב להם שמואל "לא יומת איש ביום הזה כי היום עשה ה' תשועה בישראל" (פס' יג). שאול לא נקם ונטר, הוא הראה נדיבות לב, פגה ההתנגדות למלכותו. המסקנה היא כי אכן שאול ראוי למלוך על ישראל.

שאול נחל ניצחון גדול על נחש העמוני. העם הרגיש את כוחו ועוזו. העם ראה בו את המלך אשר יצא לפניו ויילחם מלחמותיהם. מלחמת התשועה בבני עמון גרמה להם להתלכד סביב שאול. התבססה מלכותו בקרב שבטי ישראל. הוא הוכיח לעם שהוא אמיץ לב וגיבור חיל, היודע לערוך תכניות מלחמה ולבצען ולכן הוחלט לחדש את המלוכה בגלגל.

המלכת שאול בגלגל הייתה השלישית. בראשונה נמשח ע"י שמואל ברמה ביחידות ללא עד (י א), אחר כך נבחר ע"י גורל במצפה (י כא), אז הצטרפו אליו רק אנשי החיל "אשר נגע אלקים בלבם" (י, כו), ולבסוף נאסף העם הגלגלה ל"חדש" את המלוכה. נראה שהבחירה האמתית הייתה לאחר שנחל ניצחון הגדול על בני עמון והסיר את החרפה מעל ישראל. גם אצל דוד מוזכרת המשיחה למלך במפורש שלוש פעמים. ע"י שמואל בסתר בבית אביו בבית לחם (טז, יג), ע"י אנשי יהודה (ש"ב ב, ד), ע"י כל זקני ישראל (ש"ב ה, ג). התלהבות העם ושמחתו במלכו החדש מתוארת בפסוק "וישמח שם שאול וכל אנשי ישראל עד מאד" (פס' טו).

עבודה בכתב

1) תכונותיו של שאול : מניין לנו שהוא היה?

- א) צנוע
- ב) מיוחד במראהו.
- ג) שומר סוד.
- ד) לא היה נוקם ונוטר.

- 2) למה רצה נחש העמוני לנקר כל עין ימנית לתושבי גלעד?
- 3) היכן היה שאול כשבאו שליחי יבש גלעד? על מה מעיד הדבר ?
- 4) כיצד כפה שאול על העם יציאה למלחמה?
- 5) כיצד הצליח שאול לנצח את נחש העמוני?
- 6) איזה מעשה מעיד על נדיבות לבו של שאול?

7) מי אמר למי?

- א) כרת לנו ברית ונעבדך.
- ב) בנקור לכם כל עין ימנית.
- ג) הרף לנו שבעת ימים.
- ד) מה לעם כי יבכו.
- ה) מחר תהיה לכם תשועה בחם השמש.
- ו) תנו האנשים ונמיתם.
- ז) לא יומת איש ביום הזה.
- ח) לכו ונלכה הגלגל ונחדש שם המלוכה.

8) מה קרה במקומות הנזכרים בפרק?

- א) בזק
- ב) גבעת שאול
- ג) גלגל